

บทความวิจารณ์หนังสือคู่มือวิชา วิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

Educational Management for Local Development

ฉลาด จันทรสัมบัติ¹ : เขียน

ชนกพร จุฑาสงฆ์² : วิจารณ์

Chalard Chantarasombat¹ : principle writer

Chanokporn Chutasong² : to adjudge

บทนำ

หนังสือคู่มือ วิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มุ่งให้ผู้เรียนได้ทบทวน เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ซึ่งคนในชุมชนต้องมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะของโลกที่เปลี่ยนไป ลามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความสมดุลในลักษณะองค์รวม ดังนั้นการรู้จักตนเอง รู้จักโลกภายนอก รู้จักทรัพยากร และสามารถจัดการทรัพยากรเพื่อเพิ่มมูลค่า สร้างงานสร้างรายได้ พึ่งพาตนเอง ลดรายจ่าย ค้นหาเอกลักษณ์ความเป็นตัวของตัวเอง อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

¹ รองศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

¹ Associate Professor Dr., Faculty of Education, Mahasarakham University

² Director of Khong Chai District The Non-Formal and Informal Education Centre, Kalasin

หนังสือชุดวิชา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนของรองศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ซึ่งได้ให้องค์ความรู้เป็นแนวทางจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้นำไปปฏิบัติ แสวงหาความร่วมมือ สร้างองค์ความรู้ใหม่ในบริบทที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย และในหนังสือชุดวิชานี้ได้เน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการประยุกต์การออกแบบการเรียนรู้โดยใช้การจัดการความรู้กับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคลและทีมงานเป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้เรียนและผู้สอนในลักษณะการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่จากบริบทของชุมชนและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการวิจัยชั้นเรียนในรายวิชา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนชุดวิชา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ก่อให้เกิดประโยชน์กับหลายภาคส่วนนับตั้งแต่ผู้เรียนที่ได้เรียนรู้หลักวิชาการและได้ทดลองปฏิบัติซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงตามหลักการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ (Adult Learning) และกับสถาบันอุดมศึกษาที่เกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกับชุมชนได้ความร่วมมือในการทำงานและได้องค์ความรู้ใหม่ๆ ส่วนท้องถิ่นเองก็ได้รับการพัฒนาในด้านกระบวนการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นได้ความรู้ในการจัดการกับทุนทางสังคมซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ประเด็นเนื้อหาโดยรวมของชุดวิชา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

เนื้อหาสาระของเอกสารการสอนชุดวิชานี้ มีทั้งหมด 8 บท ซึ่งในแต่ละบทมีแนวคิดหลักในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

บทที่ 1 สังคม ชุมชนและวัฒนธรรม - มนุษย์ เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นสังคม เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และเจริญก้าวหน้า จำเป็นต้องมีหลักคำจูนหรือมีโครงสร้างองค์ประกอบของโครงสร้างสังคม ได้แก่ สถานภาพบทบาท

กลุ่มบุคคล และสถาบัน กลุ่มชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่อันเป็นท้องถิ่นเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวัฒนธรรมเดียว โดยวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบขึ้นพื้นฐานสำคัญของสังคมมนุษย์ เพราะวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคม

บทที่ 2 การพัฒนาสังคม กลุ่มและองค์กรชุมชน - เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมตามแผนของสังคมหนึ่งใด

และเป็นการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ
เปลี่ยนแปลงกำหนดสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลง
เช่น องค์ประกอบของโครงสร้างสังคม การ
เปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม ทฤษฎี
ศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย
ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสารทฤษฎีการ
พัฒนาสังคมของ ดร.เอนสมิงเงอร์และกลุ่ม
และองค์กรชุมชน

บทที่ 3 การพัฒนาชุมชนกับการ
มีส่วนร่วมของชุมชน - มีความมุ่งหมายจะ
ส่งเสริมการครองชีพหรือความเป็นอยู่ของ
ชุมชนส่วนรวมได้ดีขึ้นโดยการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการตัดสินใจในการกำหนด
นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และปฏิบัติตามแผน
โครงการและรับผลประโยชน์จากการบริหาร
รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

บทที่ 4 ชุมชนศึกษาและสำรวจ
ปัญหาชุมชน - เป็นการศึกษาหาความจริง
เกี่ยวกับลักษณะและสภาพต่างๆในชุมชน
เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แนวโน้มของ
ปัญหา และความต้องการของชุมชน เพื่อใช้
เป็นพื้นฐานในการกำหนดโครงการพัฒนาหรือ
วางแผนการพัฒนาชุมชนต่อไป

บทที่ 5 การปฏิรูปการเรียนรู้และการ
จัดการศึกษาเพื่อปวงชน - คือการปรับปรุง
การศึกษาให้มีความเหมาะสม ซึ่งสามารถ

จัดการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ เช่น พหุปัญญา
ไตรสิกขา การจัดการศึกษาเพื่อปวงชนคิด
เป็น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การสอนแบบ
บูรณาการ

บทที่ 6 แนวทางการจัดการเรียนรู้
ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ - กระบวนการเรียน
ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการกำหนดจุด
หมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการ
เรียน และการวัดผลประเมินผล ที่มุ่งพัฒนา
"คน" และ "ชีวิต" ให้เกิดประสบการณ์การ
เรียนรู้ เติบโตความสามารถ สอดคล้องกับความ
ถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้
เรียน และการเรียนนั้นเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา
เกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ทั้งในตัวผู้เรียนใน
ห้องเรียนและนอกเหนือไปจากห้องเรียนที่ทุก
ฝ่ายมีส่วนร่วม

บทที่ 7 การศึกษาตลอดชีวิตและ
การรักษาตามอัธยาศัย -การรักษาตลอดชีวิต
เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาใน
ระบบ (Formal Education) การศึกษานอก
ระบบ (Non-Formal Education) และการ
ศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)
เป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลทุกคนทุก
ช่วงเวลา ตั้งแต่เกิดจนตายในรูปแบบต่างๆ
เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต สัมพันธ์
กับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

ทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา การเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่อง เติบโตตามศักยภาพ ให้มีความรู้ทักษะ และประสบการณ์ อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต

บทที่ 8 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่น - โดยยึดหลักการตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ในการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากลตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ

องค์ความรู้ที่ได้จากชุดวิชา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

จากการศึกษาชุดวิชา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นซึ่งแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 8 บทเมื่อประมวลเนื้อหาจากชุดวิชาดังกล่าว สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 พื้นฐานความรู้เกี่ยวกับสังคม ชุมชน วัฒนธรรมทำให้ทราบความหมายขององค์ประกอบของสังคมชุมชน การพัฒนาสังคม การเปลี่ยนแปลงสังคม โครงสร้างสังคม ทฤษฎีพัฒนาสังคม กลุ่มและองค์กรชุมชน การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้หลักทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันและหลักการขั้นตอนกระบวนการพัฒนา และการพัฒนาชนบทแบบต่างๆ และการรักษาชุมชนและสำรวจปัญหาชุมชน ขั้นตอนการทำงานในชุมชนและเครื่องมือที่ใช้ในการค้นหาความต้องการของชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาว่าด้วยการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบใครศึกษาและพบปัญหา การจัดการศึกษาเพื่อปวงชนใช้หลักการคิดเป็น และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการสอนแบบบูรณาการ โดยใช้แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่ง

เป็นหัวใจของการปฏิรูปการรักษา ตามรูปแบบ การจัดการรักษาตลอดชีวิตซึ่งเน้นไปในด้าน การจัดการรักษาตามอัยยาศัย

ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยยึดแนวทางตาม มาตรฐานการศึกษาของชาติพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม 2545 ยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติของกระทรวง ศึกษาธิการ เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้น พื้นฐานเพื่อประเมินภายนอก การปฏิรูป การศึกษาเพื่อความเข้มแข็งของประชาชน การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบของ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย และตัวอย่างแนวทาง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

การนำไปประยุกต์ใช้

จากองค์ความรู้การรักษาสุขภาพ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สามารถนำ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยได้ดังนี้

1. ด้านการจัดกระบวนการเรียน การสอน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถ

นำเนื้อหาสาระจากชุดวิชาดังกล่าวไปใช้ในการ จัดกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้การ ศึกษาตลอดชีวิตแล้วเทียบโอนความรู้และ ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นวุฒิการศึกษา เนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนจะเน้น ที่องค์ความรู้ในชุมชน และการประยุกต์ใช้ ทักษะทางสังคมที่มีให้เกิดประโยชน์กับชุมชน กิจกรรมการเรียนเน้นการศึกษาชุมชนและ การสำรวจปัญหาชุมชนเพื่อข้อมูลที่ได้จะนำ ไปสู่การวางแผนพัฒนาชุมชนต่อไป

2. ด้านการพัฒนาบุคลากรทาง การศึกษา

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการรักษาตามอัธยาศัยควรจะ พัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษา ซึ่งปัจจัย สำคัญในกระบวนการเรียนรู้คือครูซึ่งเป็น ผู้ดำเนินการจัดการความรู้ที่มีทุกที่ทั้งตัวผู้ เรียน เอกสาร และในชุมชนให้เป็นองค์ความ รู้ที่สร้างความเข้าใจ ความตระหนักและความ สำคัญของชุมชน และในบทบาทของครูที่ไม่ใช่ การสอนในห้องเรียนแต่เป็นการสอนนอก ห้องเรียน และครูคือผู้อำนวยความสะดวกใน การเรียนรู้ดังกล่าว ดังนั้นการพัฒนาบุคลากร ทางการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะความ รู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในการจัดการ

ศึกษายุคปัจจุบัน เพื่อให้ครูมีความรู้พื้นฐาน ด้านสังคม ชุมชนการศึกษาชุมชนและการสำรวจปัญหาชุมชน การปฏิรูปการศึกษาและการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน การศึกษาตลอดชีวิต และแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ด้านการบริหารสถานศึกษา

ในบทบาทผู้นำทางวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการรักษาตามอัธยาศัย ควรจะนำกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่น มาเป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษา เพราะเป็นเรื่องที่มีคุณค่าและความสำคัญ กับสภาพสังคมปัจจุบันรวมทั้งปัญหาการจัดการศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้คนคืนสู่ชุมชนคืนสู่ท้องถิ่นไม่แยกคนออกจากวิถีชีวิตเดิม

ข้อเสนอแนะเชิงวิพากษ์วิจารณ์

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการศึกษานั้น ผ่านมาได้ 50 ปีแล้ว โดยเน้นให้จัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนได้อย่างเต็มศักยภาพ และมีความสุขทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา

ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แห่งการเรียนรู้ สำหรับประเทศไทยการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาได้ถูกจัดขึ้นโดยครอบครัวยุคใหม่หรือสถาบันทางศาสนา ที่มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงบนรากฐานประเพณีและวัฒนธรรมที่สั่งสมมาของสังคม ทำให้ความรู้เหล่านั้นคงอยู่และถ่ายทอดสืบสานต่อๆ กันมา จนกระทั่งมาสู่การศึกษาในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาที่จัดโดยรัฐ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การจัดการศึกษาในประเทศไทยได้เกิดความแปลกแยกไปจากชุมชนท้องถิ่น การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองไม่ว่าจะเน้นกระบวนการพัฒนาทั้งคุณภาพครูผู้สอน สถานศึกษา การบริหารจัดการ และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นแนวทางที่ดี ส่วนการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นจะสอดคล้องกับนโยบายที่วางไว้หรือไม่ หรือ การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองจะช่วยให้ระบบการศึกษาของไทยพัฒนาไปในทิศทางใด

อย่างไรก็ตามควรให้ความสำคัญกับความรู้ของชุมชน ทุนชุมชนที่มีอยู่ ทั้งทุนมนุษย์คือปราชญ์ชาวบ้าน ทุนทางปัญญา คือภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้สืบทอดต่อกันมา

หลายชั่วอายุคนนั้นน่าจะมีแนวทางการปรับใช้และประยุกต์ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น มีการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กนักเรียน รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน และ ที่สำคัญควรมีการเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดความหวงแหนในบ้านเกิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนด้วย

การพัฒนาที่ผ่านมา เราพยายามทำจากยอดทั้งสิ้น ไม่ว่าเศรษฐกิจการศึกษา ประชาธิปไตย ความยุติธรรม จึงไม่สำเร็จ มิฉันทิฉันนำไปสู่มีฉันทิฉันพัฒนา การพัฒนาโดยเอาข้างบนเป็นตัวตั้ง โดยทอดทิ้งข้างล่าง และให้ข้างบนบ่อนทำลายข้างล่างให้อ่อนแออะไรที่บ่อนเซาะฐานให้อ่อนแอยอมพังกลายลง สังคมไทยพังกายลงเพราะการพัฒนาที่ทำลายฐานของสังคมคือชุมชนท้องถิ่นส่วนล่างของสังคมคือ ฐานความเป็นจริงของชีวิต สังคม วัฒนธรรมและฐานทรัพยากรของประเทศในขณะที่ส่วนบนของสังคมเป็นเรื่องของอำนาจเงิน รูปแบบมากกว่าสาระ และความฉ้อฉลต่างๆการพัฒนาโดยอำนาจรัฐรวมศูนย์จึงขัดแย้งกับความเป็นจริงของชีวิตข้างล่างเต็มไปด้วยหมดทั้งประเทศ ความรุนแรงใน

จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอาการอย่างหนึ่งของความขัดแย้งระหว่างอำนาจรัฐรวมศูนย์กับวัฒนธรรมท้องถิ่นปัญหานี้จะแก้ได้ครบโดที่ยังพัฒนาด้วยอำนาจรัฐรวมศูนย์จากข้างบนต้องมีกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนา ซึ่งเป็นการปฏิวัติความคิด ตรงตามความหมายของคำ วตะ = หมุน ปฏิ = ทวนกลับ คือเราต้องหมุนกลับไปเอาข้างล่าง หรือชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานของความจริงของชีวิต สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากร การพัฒนาโดยเอาความจริงเป็นตัวตั้งง่ายกว่าการพัฒนาจากข้างบนซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจเงิน และมายาคติ เมื่อชุมชนท้องถิ่นหรือฐานล่างของสังคมมั่นคงแข็งแรงก็จะรองรับให้สังคมทั้งหมดคลงตัวและยั่งยืน กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาประเทศไทยคือ การเอาท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง นโยบายการพัฒนาที่เอาท้องถิ่นเป็นตัวตั้งเพื่อแก้วิกฤตชาติ ทุกฝ่ายต้องทำความเข้าใจและผลักดันให้การพัฒนาโดยเอาท้องถิ่นเป็นตัวตั้งเป็นแนวนโยบายใหม่แห่งรัฐโดยต้องให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาความเข้มแข็งทุกด้านด้วยตนเองมากที่สุด โดยระบบต่างๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา ระบบสุขภาพ ระบบความยุติธรรม ระบบการสื่อสาร ระบบการเมือง เข้าไปเชื่อมโยงกับความเข้มแข็งของท้องถิ่นอย่าง

สนับสนุนเกื้อกูลกัน (ประเวศ วะสี) และจาก
ชุดวิชา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
ที่มุ่งปฏิรูปการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการ
เรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้โดย
เฉพาะเน้นไปที่ชุมชนสังคม ท้องถิ่นเป็นหน่วย
ในการจัดกระบวนการเรียนรู้นั้นนับว่าเป็นการ
จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการแก้
ปัญหาของสังคมในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

Reference

National Educational Act. 1999 and Revised Issue 2002, National Educational Standard.